

Ellen Meiksins Wood ve Siyasal Düşüncenin “Toplumsal” Tarihi¹

Filiz Zabcı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi,
e-posta: zabci@politics.ankara.edu.tr

Ellen Meiksins Wood, ilgi alanı oldukça geniş bir teorisyen: Antik Yunan ve erken modern siyasal düşüncesi, çağdaş siyasal teori ve Marksizm ile kapitalizmin yapısı ve evrimi üzerine yazan bir düşünür. Ben, burada, Wood’un siyasal düşünce tarihi üzerine yazmış olduğu kitapları hakkında bir değerlendirme yapacağım. *Yurttaşlardan Lordlara: Eskiçağlardan Ortaçağlara Siyasal Düşüncenin Toplumsal Tarihi* (çev. Oya Köymen, İstanbul: Yordam Kitap, 2008) ile *Özgürlük ve Mülkiyet: Rönesans’tan Aydınlanmaya Batı Siyasal Düşüncesinin Toplumsal Tarihi* (çev. Oya Köymen, İstanbul: Yordam Kitap, 2012) başlıklı kitaplarını merkeze alarak bir yorum sunmaya çalışacağım.

Sözünü ettiğimiz kitaplara geçmeden önce, yazarın genel olarak bütün çalışmalarında sergilediği teorik ve yöntemsel tercihin bu kitaplarda da içerildiğini belirtmek gerekiyor. Elbette Marksist kuram, Wood’un bütün çalışmalarını üzerine inşa ettiği teorik bir zemindir. Wood ayrıca sosyalist politikalarla bağlantısını hiçbir zaman koparmamıştır; Batı sosyalizminin dikkate değer kişiliklerinden biridir ve 1986 yılında yayımlanan *Sınıftan Kaçış* kitabının gördüğü ilgi ve yaptığı etki, sol entelektüel çevrede önemli bir figür olarak yer almasını sağlamıştır. Bu kitap, post-Marksizm’e yönelik bir eleştiridir; tarihsel materyalizmin bu akıma karşı bir savunusudur.

Wood, Marksizm’in eleştirelilik ve kendi üzerine düşünme, özeleştirme geleneğini bir düstur olarak benimsemiştir. Yapıtlarının temalarının ve tezlerinin, başka çalışmalarla eleştirel bir diyalog ve hatta polemik içerisinde geliştirildiğini söyleyebiliriz. Sözgelimi, Antikite üzerine çalışmaları, bu alandaki önemli isimlere eleştirel yanıtlarla yazılmıştır. Bunlardan biri, *Köylü-Yurttaş ve Köle (Peasant-Citizen and Slave)* başlıklı kitabıdır. Bu kitapta, G. E. M. de Ste. Croix’un *Antik Yunan Dünyasında Sınıf Mücadelesi (The Class Struggle in the Ancient Greek World)* kitabına yönelik bir eleştiri mevcuttur: Croix’in kitabı, Antik Yunan dünyası üzerine yapılmış Marksist tarih analizlerinde ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Wood, kitabında, Croix’un Antik Yunan ve Roma toplumlarında köle emeğinin en önemli artı değer kaynağı olduğu tezini kabul eder; Ancak Croix’ten farklı olarak en az köle emeği kadar özgür emeğin (köylü ve zanaatkârlar kesimlerinin) de artı değer üretiminde payı olduğunu dile getirir. Antik Yunan dünyasındaki demokrasinin ve özgün bir siyasal düşünmenin gelişmesinin koşulunu da bu oluşturur. Wood’un bu tezine daha sonra tekrar döneceğim.

Hemen hemen on yıl sonra, Wood bu kez, hem yaşam boyu arkadaşı olan, hem de tarih çalışmalarından etkilendiği Robert Brenner'in, modern kapitalizmin kökenine ilişkin tezlerine eleştiriler sunar. Aslında Wood, Brenner'in öncülüğünü yaptığı *Siyasal Marksizm (Political Marxism)* içinde yer alır. Siyasal Marksizm, kapitalizmin kökeni ve yapısı hakkındaki bir teze verilen isimdir. Wood, bu tezin geliştirilmesine kitaplarıyla katkıda bulunur. Tezin siyasal sonucu önemlidir: Kapitalist sistemin ayırt edici özelliği olan kârın azamileştirilmesi ve rekabet, emeğin üretkenliğini arttırmaya yönelik olduğu kadar artı değerın elde edilmesini de zorunlu kılar. Dolayısıyla, kapitalist mülkiyet rejimi var olduğu sürece, sınıf mücadelesinin sosyal yapının ana aksını oluşturacağı sonucuna varılmaktadır.

Wood'un son çalışmalarına bakıldığında, ilgisinin siyasal düşünce tarihi alanına kaydığını görüyoruz; özellikle Antikite ve modern dönem üzerine çalışmalar yer alıyor bu entelektüel çabada. Bu alana yönelik çalışmalara hayatının son yıllarında eğilmesinin iki nedeni olduğunu düşünüyorum. Birincisi, kaybettiği ilk eşi ve pek fazla ünlenmemiş ama bence önemli bir siyaset teorisyeni olan Neil Wood ile başlamış olduğu çalışmaları tamama erdirebilmek –ki bunu eski eşine bir vefa borcu gibi görüyor. *Yurttaşlardan Lordlara* kitabını Neil Wood'a ithaf etmiştir. *Teşekkür* bölümünde de Batı siyasal düşüncesinin toplumsal tarihini yıllar önce eşikle birlikte yazmaya karar verdiklerini, bir türlü bu projeye el atamadıklarını, eşinin ölümünden sonra bu projeye onun varlığını yanında hissederek devam ettiğini belirtir. Ayrıca siyasal düşünce tarihi ile onu tanıştıran ve "siyasal teorinin toplumsal tarihi" başlığını bulan kişi Neil Wood'dur. Eşikle birlikte bu projenin bir adımı olarak İsyân Borusu: Siyasal Teori ve Kapitalizmin Yükselişi 1509-1688 (*A Trumpet of Sediton: Political Theory and The Rise of Capitalism 1509-1688*) başlıklı kitabı yazmıştır.

İkincisi ise, siyaset teorisi ve siyasal düşünce tarihi içinde Marksist yöntemin ihmal edilmiş olduğu kaygısı ile bu alandaki boşluğu doldurmak istemesidir.

Siyaset teorisi nedir ve Wood siyaset teorisine nasıl yaklaşmaktadır?

Bu aynı zamanda *kanonik* olarak adlandırdığımız, klasikleşmiş siyasi düşünce metinlerini nasıl ele alacağımız ve nasıl yorumlayacağımız ile ilgili bir sorudur. Ancak sadece bununla sınırlı değildir. Eğer siyaset teorisi ve siyasi düşünce tarihi arasında bir ayırım güdüyorsak, bu teorinin bir parçasının tarih olduğunu kabul etmekle birlikte, bunun ötesinde hangi bilgi türüne dayandığı hakkında bir soru sormamız gerekir.

Wood'un bir siyaset teorisyeni olarak siyasal düşünceler tarihine eğildiğini düşünebiliriz. Dolayısıyla bir siyaset teorisyeni olarak, siyasi düşünce tarihi metinlerini nasıl bir yöntem ile ele aldığı bir başka soru olarak çıkıyor karşımıza.

Wood'un ele alacağımız iki kitabının başlığı dikkat çekicidir. Bu başlıklarda, "siyasi düşüncenin toplumsal tarihi" ifadesine özellikle yer verilmiştir. "Toplumsal tarih" ifadesini, kendi yöntemini ve bakış açısını açığa vurmak amacıyla yazdığını belirtmek gerekiyor.

Birinci kitabın (*Yurttaşın Lordlara*), Birinci Bölümü'nün başlığı ise, "Siyaset Teorisinin Toplumsal Tarihi". Bu bölümde Wood, "siyaset teorisi nedir?" sorusunu yanıtlamaya çalışıyor. Bu soruya verdiği yanıt, kitaplarında benimsediği yöntemin anahtarını bize sunmaktadır. Çünkü Wood, siyaset teorisinin tanımını yaparken, diğer disiplinlerden konu, yöntem, kavramlar vs. ile bağlantılı olarak nasıl farklılaştığını incelemek ve siyaset teorisini kategorik olarak bir disiplin haline getiren doğasını ve yapısını soyutlama düzeyinde ele almak yerine, doğrudan tarihsel bir bakış açısına başvurarak bu disiplinin nasıl ortaya çıktığı sorusunu yanıtlamaya girişiyor. Böyle bir açıklamanın kendisi zaten yöntemsel tercihini açığa vuruyor.

Yöntem üzerine tartışma sadece başlıkta belirtilen bir ifade ile sınırlı değil; Wood, kitabının ilk bölümünde siyasal düşünce tarihi içinde var olan yorumları, okuma ve anlama tarzlarını kısaca gözden geçiriyor. Bu bölümde öyle sanıyorum ki Wood'un asıl olarak karşısına aldığı ve eleştiri sunmak istediği belli bir yaklaşım var: Cambridge Ekolü². Siyasal düşünce tarihi çalışmaları içinde artık bir ekol haline gelmiş ve çalışmaları ile önemli etkide bulunmuş bu okulun en önemli temsilcileri Quentin Skinner, J. G. A. Pocock, John Duhn. Wood'un bu Ekol'e yönelttiği eleştiri üzerinde duracağım. Ama öncelikle şunu belirteyim: Daha önce ifade ettiğim gibi Wood siyaset teorisi ile siyasal düşünce tarihi arasında kategorik bir ayrıma gitmiyor. Oysa sözgelimi Pocock "Tarihte Teori: Bağlam ve Anlatım Sorunları" (*Theory in History: Problems of Context and Narrative*)³ başlıklı makalesinde ikisi arasında çok keskin bir çizgi çekilemediğini kabul etmekle birlikte bir ayrım gözetilebileceği savını ortaya koyuyor.

Gerçekten de bu sorun, geniş anlamda tarih ile teori, dar anlamda ise siyasal düşünce tarihi ile siyaset teorisi arasındaki ilişkinin ne olduğu gibi tartışmalı bir meseleyi önümüze koyar. Wood, bu tartışmanın etrafında dolanarak, bilim tarihi ve bilim felsefesiyle ilgili bu konunun derinliğine dalmayarak doğrudan siyasal teori ile tarih-toplumsal tarih arasındaki kaçınılmaz bağlantıyı temel alıyor.

Şimdi gelelim, siyasal teorisinin *kanonik* metinlerinin -Wood bunları "dokunulmaz metinler" şeklinde de adlandırıyor- nasıl ele alınacağı meselesine. Bir kere Wood'un, düşünce tarihi ya da daha özgül olarak siyasal düşünce tarihi içinde postmodern ya da benzeri gördüğü yorum biçimlerine karşı Marksist ya da tarihsel materyalist bir yorum tarzını gerçekleştirmeye çalıştığını söyleyebiliriz.

Wood, Macpherson gibi siyasal düşünce ile tarihsel bağlam arasında belli bir ilişki kurarak yorum getirmeye çalışmaktadır. Ona göre, siyaset teorisinin temel yapıtları belli siyasal koşullara “tepki olarak” yazılmıştır. Bugün ile geçmiş arasında bir bağlantı kuracak ve geçmiş düşünsel gelenekten bugüne aktaracak bir şeyler çıkarsayacaksa bu ancak o düşünceyi tarihsel bağlamı içinde ele almakla gerçekleştirilebilir.

Wood’un bu saptamaları kuşkusuz çok önemli. Ancak eleştirdiği Cambridge Ekolü de tarihsel bağlamdan hareket etmektedir. O halde neden bu okula yönelik dozu oldukça yüksek bir eleştiri geliştirir? Bu sorunun yanıtı onun “tarihsel bağlam”dan ne anladığı hakkında ipucu verecektir.

Wood’un Cambridge Ekolü’ne karşı duruşu iki noktada kendini gösterir. Birincisi, Ekolü’nün tarihsel bir bağlamdan hareket ettiğini kabul eder. Gerek Skinner gerekse Pocock, tarihsel koşullar ile düşünürlerin çalışmaları arasında ilişki kuran bağlamsal yöntemden yararlanırlar.⁴ Ancak Wood’a göre, onlar, kısmi, lokal ve atomistik olgular üzerinde durarak bunların temelindeki belirleyici süreçleri gözden kaçırmışlar. Ona göre, daha genel ve büyük gelişmeler; yani kapitalizmin ortaya çıkışı ve evrimi, devlet ve mülkiyet ilişkileri ile sınıfsal ilişkiler tarihsel bağlamın temel değişkenlerini oluşturur.

Bu eleştirisinin cisimleştiği bir örnek, Skinner’ın *Hobbes ve Cumhuriyetçi Özgürlük (Hobbes and Republican Liberty)* başlıklı kitabına yazdığı eleştiridir.⁵ Skinner’ın bu kitapta sadece çerçevesi dar çizilmiş bir cumhuriyetçilik nosyonuna dayanmakla kalmadığını, tarihsel bağlam olarak “sunduğu siyasal dünya ve siyasal tartışma spektrumunun aşırı derecede sınırlı olduğunu” vurgular Wood.

Skinner’a göre keyfi bir yönetimde, kişilerin bağımsız ve özgür olmalarının koşulları ortadan kalkar; “özgür birey”ler ancak “özgür devletler”de yaşabilirler. Özgürlüğü “bağımsızlık” ile bağdaştıran bu cumhuriyetçi düşünce, kökenini Roma ve Rönesans cumhuriyet deneyimlerinden almaktadır. İngiltere’de bu tip bir cumhuriyetçiliği kralın mutlak yetkilerine karşı savunan düşünürler John Milton, James Harrington ve Algernon Sidney’dir.

Hobbes’un döneminde etkili düşünürler olan cumhuriyetçilere karşı, özellikle de cumhuriyetçi özgürlük anlayışına karşı tezler geliştirdiğini iddia eder Skinner. Döneminin siyasal tartışma ortamı içinde Hobbes’un bu şekilde yorumlanması Wood’a göre yanlış değildir; ancak Skinner siyasal tartışmayı Kral ve Parlamento arasındaki tartışmaya sığdırmakta, parlamentonun içinde gerçekleşen çok canlı ve çeşitli tartışmaları gözden uzak tutmaktadır. Wood’a göre böyle bir tarihsel yorumun eleştirilmesi gerekir. Çünkü bu, “basitçe tarihsel bir yorum meselesi

değildir. Bizim söz konusu tarihsel dönemi nasıl gördüğümüzle ilgilidir ve böylesi dar bir tarihsel vizyon, bugünün acil politik meselelerine karşı ya da diğer sorunlara karşı duyarlılığımızı köreltebilir.”

İkincisi, tarihsel bağlama gönderme yapmakla birlikte, bu Ekol esas olarak metinsel bağlamdan hareket eder. Bu nedenle bir tarihsel olay ile diğeri arasındaki “dinamik bağlantıları” fark etmek olanaksız hale gelir. Cambridge Ekolü’nün, metinlerin içinden doğduğu dil ve söylemi inceleme düzeyi olarak alması Wood için eleştirilecek diğer bir noktadır.

Bu iki yönlemsel tercih nedeniyle, Wood’a göre, Cambridge Ekolü ile postmodern eğilimler arasında tarihe bakış açısından bir ortaklık bulunur: “Her ikisi için de söylem, sosyal yaşamın yegâne belirleyici, asli öğesidir ve tarih, tesadüflerin içinde yok edilir. Her ikisinin de büyük anlatılara cevabı, üstünlüklerini ve kusurlarını eleştirel analize tabi tutarak değil, tarihsel süreçleri topyekun çöpe atarak verilir.”⁶

Siyasal düşüncenin tarihinin yazımında önemli katkıları olan; tarihsel ve metinsel yorum üzerine oldukça derinlikli ve incelikli bir yöntem geliştirmeye çalışmış ve cumhuriyetçi düşüncenin yeniden yorumlanmasında, güncellenmesinde önemli bir katkı gerçekleştirmiş Cambridge Ekolü’nü, Wood’un haksızca eleştirdiğini düşünüyorum. Tarihsel yorumlarında eleştirilecek noktalar kuşkusuz olabilir; ama onları postmodern eğilimlerle bir araya getirmek ve aynı kefeye koymak bir tür “aşırı yorum” bana kalırsa.

Peki, Wood kendi yöntemi içerisinde nasıl bir siyasal düşünce tarihi yorumu yapıyor?

Wood’un her iki kitabı da mülkiyet rejimleri ve devlet biçimleri arasındaki, başka bir deyişle sınıflar ile devlet arasındaki ilişkileri ve sınıfların kendi aralarındaki ilişkileri merkeze koyarak bir tarih anlatısı sunuyor. Bu ilişkilerin ve onlardaki değişimlerin vuku bulduğu tarihsel bağlam, hem siyasal teorinin ortaya çıkış koşullarını açıklığa kavuşturmakta, hem de *kanonik* metinlerinin yorumlanmasına farklı bir ışık tutmaktadır. Wood’un kitabının en yaratıcı ve özgün kısmı, tarihsel bağlama temel aldığı mülkiyet ve devlet arasında değişen ilişkiler ile siyasal teorinin doğuşu arasında kurmuş olduğu bağlantıdır. Kitabın temel tezi, siyasal teorinin Antik Yunan’da gelişen özgül devlet ve mülkiyet ilişkilerinin bir sonucu olduğudur. Ekonomi ve siyaset arasındaki ayırım bu ilişkinin en genel düzeydeki görünümüdür. Birinci kitapta Antik Yunan’dan başlayarak ikinci kitapta (Özgürlük ve Mülkiyet) ise erken modern döneme doğru uzanarak bu ilişkinin tarih boyunca dönüşümünün resmini aktarmaktadır.

Antik Yunan'da siyaset teorisinin ortaya çıkışı, devletten özerkleşmiş bir egemen sınıfın ve aynı zamanda egemen sınıflarla yurttaşlık statüsü içinde eşit bir biçimde karşı karşıya gelen bağımlı sınıfların varlığı sayesinde olmuştur. Yani tarihte ilk kez efendi-köle ilişkisi ya da yönetici-tebaa ilişkisi ötesinde, birbirleriyle siyasal konuları tartışma ve karar alma koşuluna sahip "eşit ve özgür" bir yurttaşlar topluluğu belirmiştir. Bu yurttaşlar topluluğunun içinde "özgür köylüler" in (köylü yurttaşların) yer alması, üretim anlamında bağımlı olmalarına karşın siyaseten özerk ve bağımsız olmalarını getirmiştir. Bir başka deyişle tarihte ilk kez ekonomi ile siyaset alanı –zor kullanımı anlamında- birbirinden bağımsızlaşmış, ilk kez yöneticiler ile mülk sahipleri (devlet ile özel mülkiyet) ayırmış, devlet ile sömüren sınıflar arasında bir mesafenin, farkın ve çatışmanın doğması mümkün olmuş; bu da (devlet, mülk sahibi sınıflar ve üreticilerin arasındaki karmaşık üçlü ilişkiler) demokrasi adı verilen yepyeni bir yönetim biçimi ile yepyeni siyasal sorunları ve düşünceleri ortaya çıkarmıştır. Siyaset teorisi, bu yeni oluşumun tarihsel bir ürünüdür. Bu yönetsel ve sınıfsal oluşum, aynı zamanda özerk ve bağımsız fikirlerin üretimi ile demokratik bir siyasetin de önkoşuludur.

Wood, Roma döneminde de, sözgelimi Çin emperyal devletinden farklı olarak, devletten bağımsız bir aristokrat ve köylü sınıfının varlığından söz eder; ancak Roma'nın yıkılışı Avrupa'da "parsellenmiş iktidarı" yaratırken, önemli bir dönüşüme yol açmış, "Köylülerin toprak sahiplerine kişisel olarak bağımlı oldukları bir düzen ortaya çıkmıştır... Kamusal işlevler, mahalli lordlara ve başka bağımsız güçlere devredilmiştir... özel mülkiyet, tarihsel olarak özgün biçimlerde kamusal güce bağlanmıştır."

Feodalizminden kapitalizme geçiş; devlet, mülkiyet ve sınıflar arasındaki feodal sistemde oluşmuş denklemi tümüyle değiştirir. On altıncı yüzyıldan itibaren Batı Avrupa'da bir yandan merkezi devlete doğru adım adım geçilmekteyken öte yandan egemen sınıflar devletten yeniden özerkleşmektedir. Kapitalistleşme ve ulus-devletleşme süreci Wood'un hemen hemen bütün çalışmalarında merkezi bir yer edinir. İkinci kitapta farklı coğrafyalarda; İspanya, Hollanda, Fransa ve İngiltere'de devlet ve sınıf ilişkisinin ve sınıflar arası mücadelenin aldığı özgün biçimlere bağlı olarak siyasal tartışmaların ve siyasal düşüncenin nasıl farklılaştığına yönelik bir analiz sunar. Bu ülkelerde on beşinci yüzyılın sonlarında mülkiyet ve devlet arasında yeni bir ilişki gelişmeye başlar. Fransa'da soyluların hâkim olduğu özerk kurumlar ve devlet arasındaki çatışma, devletin merkezileşmesi sürecinde etkili olurken, sözgelimi İngiltere'de Norman istilasıyla daha erken başlayan bir merkezileşme eğilimi mevcut olduğu için soylular ve monarşi arasında bir anlaşma ya da çıkar ortaklığı şekillenmiştir. Ayrıca toprak sahibi ile köylü arasındaki ilişkiler de İngiltere ve Fransa'da farklılık

göstermiştir: “İngiltere’de monarşi, olağanüstü yekvücut olmuş aristokrasiyle işbirliği içinde gelişti; lordlar, nüfus azalmasından kaynaklananlar dahil en iyi toprakların denetimini ele geçirdi. Fransa’da ise monarşik devlet, rakiplerine karşı bir soylu ailenin egemenliğini pekiştirdi; merkezi devletin temel kaynağı vergi gelirlerini sağlama alma amacıyla toprakların çoğu köylülere bırakıldı”.⁸ Bu iki ülkedeki kapitalizmin gelişiminin –tarihsel bağlamın- özgüllüğü, modern devletin oluşumunu etkilediği kadar, devlete ilişkin “modern siyasal düşünce”yi de farklılaştırmıştır.

Wood, Fransa ve İngiltere’de kapitalizmin gelişiminin farklılıkları üzerinde özellikle durur. Bu farklılık “modern” devletin edindiği biçimin ve onun hakkındaki formülasyonların farklı renkler edinmesine yol açar. Sözgelimi, “parsellenmiş iktidar”ın çok daha belirleyici olduğu Fransa’da, modern devlet söyleminde egemenlik kavramı çok daha güçlü bir vurgu edinir (Bodin); aristokrasinin ve kilisenin gücünü kırmak olağanüstü merkezileşmiş bir devleti gerekli kılmıştır. Merkezi güç ile soyluların hâkimiyetindeki özerk güçler arasındaki çatışma, özgürlük probleminin farklı bir biçimde işlenmesine yol açabilmiştir. Kralın merkezi kontrolüne karşı özerk kurumların savunusu (Montesquieu) gibi.

İngiltere ve Fransa’da kapitalizmin ve modern devletin gelişimindeki farklılık, üzerinde tartışmaya değer iki kavrama yöneltmiştir Wood’u: “Burjuva” ve “kapitalist”. Fransa’da imtiyazlar yoluyla belli soylu gruplara servet dağıtan mutlakiyetçi devlet bir burjuva sınıfı yaratmıştır. Oysa İngiltere’de, kapitalizm, kırsalda toprak sahiplerinin bir kısmının kapitalistleşmesi ile doğmuştur. “Burjuva modernitesi” ya da Aydınlanma’nın kültürel ve ideolojik kalıpları ile kapitalizmin iktisadi mantığı arasına bir ayırım konabileceği tezi⁹ tartışmalı olduğu kadar önemlidir. Bu tartışmaya detaylı bir biçimde girmek istemiyorum; ancak en azından bu tezin soru işaretlerine ve hatta karşı tezlere sebebiyet verebilecek bir içeriğe sahip olduğunu belirtmek isterim. Bunun üzerinde ayrıca tartışmak gerekir.

Bitirirken Wood’un şu sözlerini alıntılacağım ve birkaç soru soracağım: “Siyaset bilimciler yüzyıllar içinden bizlere seslenebilirler. İnsanlık durumunun yorumcuları olarak bütün zamanlar için geçerli olabilecek şeyler söyleyebilirler. Ama diğer insanlar gibi onlar da tarihsel varlıklardır; eğer görüşlerini niye dile getirdikleri, kimlere karşı bunları söyledikleri, açık ya da zımnî olarak kimlerle tartıştıkları, içinde yaşadıkları dünyayı nasıl gördükleri, nelerin muhafaza edilmesi, nelerin değişmesi hakkında biraz fikrimiz varsa, onların söyledikleri bizim içinde yaşadığımız tarihsel zamana da ışık tutabilir ve yazdıklarını daha iyi kavrayabiliriz. Bunlar sadece yaşamöyküsel ayrıntılar ya da tarihsel “arka plan” değildir. Siyaset teorisyenlerinin ne dediğini anlamak için, hangi soruları

yanıtlamaya çalıştıklarını bilmemiz gerekiyor; karşı karşıya kaldıkları sorular yalnızca felsefi soyutlamalarla ilgili değildir; ama belirli tarihsel koşullarda, belirli eylemler, toplumsal ilişkiler, yakıcı konular ve çelişkiler bağlamında ortaya çıkan belirli sorunlardır”¹⁰

Alıntı yaptığım ifadeleriyle, geçmiş düşünsel gelenekten bugüne aktarılabilecek bir şeyler çıkarsamak konusunda siyaset teorisinin işlevi olduğu görüşünü dile getiriyor Wood. Metinleri tarihsel bağlamı içinde yorumlama açısından çarpıcı bir analiz gerçekleştiriyor. Ancak siyaset teorisinin temel bir problemi olan, tarihsel ve normatif olan arasındaki gerilimli ilişki tartışılmadan bir kenara bırakılmaktadır. Düşünürlerin insanla, toplumla, siyaset ve varoluşsal konularla ilgili düşünsel çabaları *sadece* sınıfsal-mülkiyet ilişkileri çerçevesinde yorumlandığında, herhangi bir siyasi ve etik ders çıkarmak imkânsız hale gelmiyor mu acaba?

Elbette, sözgelimi Platon ne köleler, ne kadınlar ne de diğer ezilen sınıflar için teori üretiyordu. Elbette onun düşünceleri yaşadığı çağın ve Atina'nın siyasal-toplumsal koşulları ve sorunları ile şekillenmişti. Hatta Wood'un düşündüğü gibi, “demokratik savunmayla yüzleşmemiş”ti. Ancak, bunlar, Platon'un tiranların ve demagogların yarattığı siyasal yozlaşma konusundaki uyarısını önemsiz hale getirmiyor. Ve eğer onun uyarıları Aristoteles tarafından, sonra Polybios ve Cicero tarafından, sonra Machiavelli, daha sonra Tocqueville tarafından dikkate alınıyorsa; değişen çağlara ve koşullara karşın insanlığın yaşadığı ortak bir soruna işaret ediyor demektir. Wood, bunu sorunlaştırmaktan uzak durmaz: “Örneğin antidemokratik amacını bildiğimiz halde *Republic*'ten derin epistemolojik ve ahlaki sezgiler elde edebilir miyiz” diye sorar.¹¹ Düşünürleri “siyasi bağlılıkları” ya da “ideolojik kökenleri ve amaçları” ile birlikte yorumlamak, onları “gözden düşürmek” ya “onaylamak” anlamına gelmez. Tarihsel bağlam içinde değerlendirme, bir *başlangıç noktası* oluşturmak açısından değerlidir Wood'a göre. Ancak, onun çalışması ileri bir noktaya geçmemektedir.

Eğer Wood, saf siyasal düşünce tarihçisi olma gibi bir hedef taşımıyorsa, ki böyle olmadığını biliyoruz; tarihe çağının sorunlarının prizmasından bakıyorsa ve bir teorisyen olarak düşünce üretiyorsa, sadece sınıfsal ve ekonomik nedenler ile kalıba dökülen düşüncelerin değil, bugünün sorunlarına ışık tutabilecek ve geçmişten günümüze akan metinler aracılığıyla öğrencisi olabileceğimiz bir düşünce geleneğinin, siyasi ve ahlaki “sezgiler” anlamında nasıl esin kaynağı olabileceği sorusunu da yanıtlaması beklenir.

Aslında Wood, siyaset teorisinin ne olduğunu yanıtlamaya çalıştığında, tarihsel bir yöntemi temel alarak bu soruya yanıt verdiğinde, bize eşsiz ve çok değerli

bir olguyu aktarıyor. Bunun bugün için, siyaset teorisi açısından değil, gündelik siyasal pratik açısından da çok önemli olduğunu düşünüyorum: Siyaset teorisinin devletten özerkleşmiş yurttaş topluluğu ile mümkün olduğu ve bu yurttaş topluluğunun farklı sınıfsal konumlardan gelen kişilerin “eşit” bir biçimde karşılaştığı bir siyasal alanda gerçekleştiği.

Dolayısıyla evet, siyaset teorisinin doğuşu ve ele aldığı sorunları sınıfsal ilişkilerden bağımsız değildir. Ama aynı zamanda, hangi tarihsel dönemde olursak olalım, özgür ve özerk bir düşünce üretimi, tartışma ve eleştirel düşünme için böyle bir yurttaşlar topluluğunun varlığına gereksinimimiz olduğu yönünde bir “olması gereken”i –bir normatif ilkeyi- bu tarihsel deneyimden çıkarsayabileceğimizi düşünemez miyiz?

Mücadeleci bir düşünür olan Ellen Meiksins Wood’a hak ettiği değeri vermek, onu ululamak ve kutsallaştırmak ile değil; onun hayatı boyunca ele aldığı yapıtlarla giriştiği polemigi ve hesaplaşmayı örnek alarak, onun yapıtlarına, kendisi olsaydı yapacağı biçimde eleştirel bir tavırla yaklaşmak ile olur.

Wood’un büyük bir emekle ve çalışkanlıkla yazdığı sayısız kitapla bizlere aktardığı bilgiler yanında, bu eleştirel bakışın ve tavrın miras alınması, Marksizm’in esas olarak eleştirel bir kuram; kendi üzerine eğilen, kendini eleştiren ve yenileyen bir kuram olduğunu hep hatırlamamız açısından da önemlidir.

Sonnotlar

¹ Bu yazı, Ellen Meiksins Wood’un ölümünün birinci yıldönümü dolayısıyla düzenlenen Sempozyum’da (Red Enstitü, Ankara, 16 Nisan 2016) sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

² Wood’un eleştirel yaklaştığı diğer önemli iki isim Macpherson ve Leo Strauss’dur.

³ *The Oxford Handbook of Political Theory* içinde, (ed.) J. S. Dryzek, B. Honig ve A. Phillips, New York: Oxford University Press, 2006, ss. 163-175.

⁴ Ekol’ün yaklaşımı hakkında bilgi verici olması bakımından şu özlü metine bakılabilir: Q. Skinner, “Meaning and Understanding in the History of Ideas”, *History and Theory*, Vol. 8., No. 1, 1969, ss.3-53.

⁵ Bkz. E. M. Wood, “Why It Matters”, *London Review of Books*, Vol. 30, No 18, 25 Eylül 2008, <http://www.lrb.co.uk/v30/n18/ellen-meiksins-wood/why-it-matters>.

⁶ E. M. Wood, *Yurttaştan Lordlara*, s. 22.

⁷ Özgürlük ve Mülkiyet, s. 24.

⁸ A.g.e., s. 26.

⁹ Bkz.a.g.e., s. 319-342.

¹⁰ *Yurttaşlardan Lordlara*, s. 15-16.

¹¹ *Yurttaştan Lordlara*, s. 36.